

فصل نامه علمی پژوهشنامه تاریخ اسلام
سال چهاردهم، شماره پنجاه و پنجم، پاییز ۱۴۰۳
مقاله پژوهشی، صفحات ۸۱-۱۱۲

نقش زنان و مردان پیشگام در تحولات فرهنگی گیلان در دوره رضاشاه بر اساس مصوبات شورای عالی معارف / فرهنگ

رحیم روح بخش^۱

چکیده

شورای عالی معارف (۱۳۱۷-۱۳۰۱ ش) و بعدتر شورای عالی فرهنگ (۱۳۴۶-۱۳۱۷ ش) را می توان یکی از نهادهای دولتی برای سیاستگذاری متمرکز فرهنگی در ایران تلقی کرد. فعالیت های این شورا با تدوین و تصویب قوانین و مقررات مورد نیاز، پایه ساختار نظام فرهنگی، علمی و آموزشی نوین را بنیان گذاشت. واگذاری صدور امتیاز نشریه، مجوز تأسیس مدارس ملی، اعطای مدال و نشان و بالاخره ارزشیابی مدارک تحصیلی دانش آموزان دانشگاه های خارج از کشور به شورا از زمره عرصه هایی بود که پای فعالیت های فرهنگی و آموزشی ایالات و ولایات را به دبیرخانه شورا باز کرد. در این میان زنان و مردان شهرهای استان گیلان با توجه به قدمت تاریخی و نوگرایی خود، در عرصه های فرهنگی ایفای نقش کردند. زنان گیلانی نیز در این عرصه فعالیت چشمگیری داشتند. بر این اساس سؤال اصلی نوشتار این است که زنان گیلانی در مقایسه با مردان چه نقشی در تحولات فرهنگی گیلان در عصر پهلوی اول ایفا کردند؟ این مقاله از نوع توصیفی-تحلیلی و با بهره برداری از اسناد (متن صورت مذاکرات و مصوبات شورای عالی معارف / فرهنگ) تدوین یافته و بیانگر تنوع فعالیت های فرهنگی برخی زنان و مردان نوگرای شهرهای استان گیلان در چهار عرصه انتشار مطبوعات، تأسیس مدارس ملی، دریافت مدال و نشان و بالاخره تحصیل در دانشگاه های خارج از کشور در عصر پهلوی اول است. بررسی و مقایسه داده های جداول چهار عرصه فرهنگی مذکور، از برتری مردان نسبت به زنان گیلانی در این چهار حوزه حکایت می کند.

کلیدواژه ها: پهلوی اول، زنان گیلان، شورای عالی فرهنگ، شورای عالی معارف، گیلان.

۱. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.

roohbakhsh1965@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۰۳/۰۹/۰۵

تاریخ دریافت: ۰۳/۰۶/۱۶

The Role of Pioneer Women and Men in the Cultural Developments of Guilan during the First Pahlavi Era Based on the Resolutions of the Supreme Council of Education /Culture

Rahim Roohbakhsh¹

Abstract

The Supreme Council of Education (1922–1938 CE/1301–1317SH) and later the Supreme Council of Culture (1938–1967 CE/1317–1346 SH) were among the key governmental institutions responsible for centralized cultural policymaking in Iran. Through the drafting and approval of essential laws and regulations, the council laid the foundation for Iran's modern cultural, scientific, and educational system. Its responsibilities—including granting publication licenses, authorizing the establishment of national schools, awarding medals and honors, and evaluating the academic credentials of students educated abroad—extended the council's influence to the cultural and educational activities of provincial regions, including Guilan. Given the province's longstanding modernist tendencies, both men and women of Guilan actively participated in various cultural fields. Notably, Guilani women played a significant role, though often in smaller numbers compared to men. Accordingly, the main question of the article is: What role did Guilani women play in the cultural developments of Guilan in the First Pahlavi Era, compared to men? This descriptive–analytical study, based on archival documents (meeting records and resolutions of the Supreme Council of Education/Culture), examines the roles of pioneering men and women of Guilan in four cultural arenas during the First Pahlavi era: Publication of newspapers and magazines, Establishment of national schools, Receipt of medals and honors and Higher education abroad. Comparative analysis of these four areas reveals a male predominance, yet also underscores the notable contributions of Guilani women to the province's cultural modernization.

Keywords: First Pahlavi Era, Guilani Women, Supreme Council of Culture, Supreme Council of Education, Guilan.

1. M.A. in History of Islamic Iran, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. roohbakhsh1965@yahoo.com

درآمد

نظام نوین آموزشی ایران در آستانه شکل‌گیری خود با دو رویکرد دولتی و ملی نمود یافت. مدارس ملی آن دسته از مدارس بود که توسط رجال معارف‌پرور با دغدغه سوادآموزی و آگاهی‌بخشی توده‌ها تأسیس شد. همین رجال برای انسجام و هماهنگی در فعالیت‌های خود، در حدود یک دهه قبل از پیروزی مشروطه، اقدام به تأسیس «انجمن معارف» کردند. فعالیت این انجمن در طی بیش از دو دهه، زمینه تأسیس رسمی «شورای عالی معارف» را در سال ۱۳۰۰ش فراهم کرد. به دنبال مصوبه مجلس شورای ملی - دوره چهارم - مبنی بر واگذاری بخشی از عرصه تصمیمات فرهنگی به این شورا، اولین جلسه آن در مهر ۱۳۰۱ تشکیل شد. شورا طی سه دوره فعالیت خود با عناوین شورای عالی معارف (۱۳۱۷-۱۳۰۱ش)، شورای عالی فرهنگ (۱۳۶۶-۱۳۱۷ش) و شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۴۷ش تا کنون) موفق به تشکیل بیش از ۲۲۰۰ جلسه شده‌است. جایگاه حقوقی شورا از یک سو و نقش‌آفرینی اعضای نامدار و دانشمند آن از سوی دیگر، شورا را به یکی از تأثیرگذارترین و پایدارترین نهادهای سیاستگذاری عرصه فرهنگی تبدیل کرده است (نوید و روح بخش، ۱۳۹۹، ص. ۸-۷). بر این اساس در این نوشتار ضمن بررسی نقش و شرح وظایف شورا، مصوبات مرتبط با مطالبات و تکاپوهای فرهنگی زنان و مردان استان گیلان استخراج و در قالب چهار محور اصلی شامل اسامی نشریات و مدارس ملی دارای مجوز از شورا، فهرست برگزیدگان دریافت‌کننده مدال و نشان از شورا و بالاخره اسامی دانش‌آموختگان استان‌های مذکور در دانشگاه‌های خارج از کشور در دوره رضاشاه ارائه می‌شود. گفتنی است که با عنایت به اسناد نویافته مورد بهره‌برداری در این نوشتار، تا کنون پژوهشی درباره موضوع مذکور به عمل نیامده است. سایر تحقیقات مرتبط، استنادی به مصوبات شورای عالی معارف/ فرهنگ نداشتند.

قانون شورای عالی معارف و گستره فعالیت‌های فرهنگی آن

قانون شورای عالی معارف مشتمل بر ۱۵ ماده در اسفند ۱۳۰۰ به تصویب مجلس شورای ملی رسید. بند نخست این قانون، هدف اصلی شورا را «توسعه دوایر علوم و اشاعه معارف و فنون و رفع نقایص تحصیلات علمی و فنی» ذکر کرده است. کما اینکه در سایر فصول و بندها نیز عرصه‌های متعدد فرهنگ و آموزش مورد توجه قرار گرفته است. در فصل نخست با عنوان «تشکیلات شورا» آمده است:

- هیأت شورای عالی معارف از ده نفر عضو رسمی به شرح ذیل تشکیل می‌شود: یک نفر از مجتهدین جامع‌الشرایط، دو نفر از رؤسای مدارس عالی و متوسطه، دو نفر از معلمین درجه اول مدارس عالی و متوسطه و پنج نفر از دانشمندان مملکت.

- کلیه اعضای شورای عالی معارف ضمن دارا بودن شرایط عمومی، می‌بایست در عرصه فرهنگ و آموزش سابقه داشته باشند. اعضا به مدت چهار سال و توسط شاه منصوب می‌شوند.

در فصل دوم قانون شورا طی ۱۹ ماده «وظایف شورا» ذکر شده که ۴ ماده آن به شرح موضوع این مقاله عبارتند از:

- ۱- اهتمام در ترویج خط و زبان و ادبیات فارسی و عربی و نشر مقالات علمی عام‌المنفعه.
- ۲- تشخیص صلاحیت اشخاصی که اجازه تأسیس مدرسه و امتیاز مجله و روزنامه می‌خواهند.
- ۳- رسیدگی به دیپلم‌های اشخاصی که در خارجه تحصیل کرده‌اند و تشخیص صحت و سقم آنها.
- ۴- تصویب اعطای نشان علمی مطابق نظام‌نامه مخصوص.

وضع فرهنگی استان گیلان به روایت مصوبات شورا

چهار بند از شرح وظایف شورا از زمره وظایفی بود که معمولاً مصادیق آنها دربرگیرنده اهالی ایالات و ولایات کشور می‌شد. به تعبیر دیگر در سه بند مذکور با چهار شرح وظیفه (صدور امتیاز تأسیس مدرسه، صدور امتیاز نشریه، ارزشیابی مدارک

تحصیلی خارج از کشور و بالاخره اعطای مدال و نشان) نام و عنوانی از رجال، زنان و برگزیدگان شهرهای مختلف کشور در متن مصوبات آمده است (روح بخش، ۱۴۰۳، ص. ۲۵۱-۲۴۸). از جمله این اسامی می‌توان به برگزیدگان زن و مرد استان گیلان اشاره کرد. به همین منظور و در راستای تدوین این مقاله، متن صورت مذاکرات و مصوبات شورای عالی معارف (۱۳۱۷-۱۳۰۱ش) و شورای عالی فرهنگ (۱۳۱۷-۱۳۲۰ش) در دوره رضاشاه مورد بررسی قرار گرفت و آن دسته از مصوبات شورا که مربوط به شهرهای استان مذکور بود، استخراج و در قالب جداولی تنظیم شد. برای این منظور در گام نخست اسامی شهرهای استان گیلان شامل شهرهای رشت، بندر پهلوی، لاهیجان، لنگرود، آستارا، رودبار، آستانه اشرفیه، صومعه‌سرا و رودسر استخراج شد. در گام دوم طی بررسی متن صورت مذاکرات و مصوبات شورا، کلیدواژه‌های چهارگانه: مدارس ملی، مجوز نشریات، مدارک تحصیلی و بالاخره مدال و نشان مورد جستجو قرار گرفت و تمام داده‌های مذکور در قالب جداولی، به‌صورت جداگانه برای استان گیلان تنظیم شد. بالاخره در گام سوم داده‌های مربوط به زنان و مردان تفکیک و در قالب جداولی در این مقاله مورد بهره‌برداری قرار گرفت. توضیح این نکته ضروری است که اطلاعات ارائه شده در جداول فعالیت‌های فرهنگی آن استان در این نوشتار، نباید این تلقی را ایجاد کند که آمار اقدامات دست‌اندرکاران و کارگزاران فرهنگی آن شهر محدود به همین فعالیت‌هاست. به تعبیر دیگر داده‌های جداول چهار حوزه فعالیت فرهنگی در استان گیلان صرفاً آن دسته از فعالیت‌هایی است که دارای مصوبه از شورای عالی معارف/فرهنگ است. یعنی صرف‌نظر از سایر عرصه‌های فرهنگی، ممکن است آمار فعالیت‌های فرهنگی در این چهار حوزه، بیش از این داده‌ها باشد. بر این اساس داده‌های مذکور به شرح جداول چهارگانه ذیل ارائه می‌شود:

۱- اعطای مجوز تأسیس مدرسه و کودکانستان در گیلان

طبق بند ۱۱ از فصل شرح وظایف شورای عالی معارف، «تشخیص صلاحیت اشخاصی که اجازه تأسیس مدرسه و امتیاز مجله و روزنامه می‌خواهند»، به این شورا

واگذار شد. این نوع مدارس را به اصطلاح باید از نوع مدارس غیردولتی یا ملی تلقی کرد. مدرسی که مجوز تأسیس آنها به افراد دارای صلاحیت داده می‌شد، تا آنها با تأسیس مدرسه و ثبت نام دانش آموزان بتوانند باری از آموزش را در کنار مدارس دولتی به عهده بگیرند. در اسناد و مدارک از این نوع مدارس تحت عناوین مدارس غیرمجانی - در مقابل مدارس دولتی که مجانی بود - نام برده شده است.

نکته مورد توجه درباره مدارس غیرمجانی (ملی) در مصوبات شورای عالی معارف این است که معمولاً اعضای شورا مسائل و قوانین موردی این نوع مدارس را در ذیل مدارس دولتی لحاظ می‌کردند؛ زیرا این مدارس به جز مسئله شهریه - که از خانواده‌ها اخذ می‌شد - در سایر موارد، مشابه مدارس دولتی عمل می‌کردند. به گونه‌ای که در نگاه اول بین مدارس دولتی (مجانی) و مدارس ملی (غیرمجانی) تفاوت چندانی به چشم نمی‌خورد.

از بررسی مفاد مربوط به نظامنامه مدارس غیرمجانی (ملی) چنین به نظر می‌رسد، شورا صرفاً مسائل مالی و میزان شهریه‌های دریافتی را مورد توجه قرار داده و سایر موارد این مدارس را در قالب آیین‌نامه اجرایی به عهده اداره مربوطه در وزارت معارف واگذار کرده است. در نظامنامه مذکور با اشاره به نقش مفتش (بازرس) مدارس به‌طور مشخص در چهار مورد، به مفتش حق بازرسی در تمام مسائل مدرسه داده شده است و از این رو هرگونه نقص و اشکال مدارس غیرمجانی طی بازدیدهای مذکور رفع می‌شد. اشاره به موارد مذکور، به‌منظور ترسیم اوضاع و شرایط کلی مدارس غیرمجانی و یا ملی در ذیل نظام آموزشی بود که با استناد به آنها، شورا به صدها نفر دارای شرایط مورد نظر، مجوز تأسیس مدارس مذکور را اعطا کرد. از آن جمله تعدادی از این مجوزها به متقاضیان (مردان و زنان) استان گیلان اعطا شد که اسامی متقاضیان، عنوان و دوره تحصیلی مدرسه و سایر توضیحات لازم به شرح جداول جداگانه ذیل ارائه می‌شود:

جدول شماره ۱: اسامی مردان گیلانی متقاضی تأسیس کودکستان و مدرسه از شورای

عالی معارف/ فرهنگ در دوره رضاشاه

ردیف	متقاضی امتیاز مدرسه یا کودکستان	دوره تحصیلی	عنوان مدرسه	شماره و تاریخ جلسه	توضیحات
۱	میرزا محمودخان قائم مقامی	کلاس اکابر شبانه	-	۳۹- ۱۳۰۴/۱۰/۱۴	تصویب شد
۲	آقاسید احمد نقیبی	کلاس اکابر شبانه	-	۶۷- ۱۳۰۵/۱۱/۱۹	تصویب شد
۳	گریگور یکلتنان، پسر یحیی	مدرسه تجارتی در رشت	-	۱۰۷- ۱۳۰۷/۲/۲۵	در جلسه ۱۰۹- رد ۱۳۰۷/۳/۸ درخواست به دلیل: «وارد نبودن شرایط مدیری و عدم تطابق پرگرام مدونه آن با یکی از پرگرام‌های وزارت معارف»
۴	میرزا عبداله‌هاشم	کلاس اکابر در رشت	-	۱۱۶- ۱۳۰۷/۵/۹	تصویب شد
۵	سید محمدباقر غروی	مدرسه شش کلاسه ابتدائی ذکور در رشت	تربیت	۱۴۱- ۱۳۰۸/۴/۲۵	
۶	مؤسس میرزا علینقی خان وزیری، با مدیریت ابوالحسن خان صبا	مدرسه صنایع ظریفه در رشت	-	۱۴۱- ۱۳۰۸/۴/۲۵	مطابق پروگرام دوره کامل متوسطه مدرسه موسیقی طهران

۷	میرزاغلامرضاخان، مدیر فعلی آن به - عنوان مؤسس	سه کلاس اول متوسطه در مدرسه اسلامی رشت	-	۱۴۶- ۱۳۰۸/۶/۱۲	
۸	چارلز موری، مدیر فعلی مدرسه ذکور آمریکایی رشت	تحصیلات ابتدائی و سه ساله [اول متوسطه]	رشت	۱۶۸- ۱۳۰۹/۶/۱۸	یک باب مدرسه ذکور
۹	ادوین ملتون رایت تبعه دولت آمریکا	مدرسه متوسطه کامل ذکور	رشت	۲۵۲- ۱۳۱۲/۹/۱	

جدول شماره ۱/۱: اسامی زنان گیلانی متقاضی تأسیس کودکستان و مدرسه از شورای
عالی معارف/ فرهنگ در دوره رضاشاه

ردیف	متقاضی امتیاز مدرسه یا کودکستان	دوره تحصیلی	عنوان مدرسه	شماره و تاریخ جلسه	توضیحات
۱	عزت الملوک، ناظمه مدرسه دوشیزگان	کلاس اکابر زنانه	-	۶۷- ۱۳۰۵/۱۱/۱۹	تصویب شد
۲	عزت خانم رصدی، ناظم و معلم مدرسه دولتی رشت	کلاس اکابر متوسطه نسوان	-	۹۷- ۱۳۰۶/۹/۱	تصویب شد
۳	روشنک خانم نوع دوست، مدیره فعلی مدرسه	مدرسه سعادت نسوان رشت	-	۱۲۴- ۱۳۰۷/۸/۱۵	-
۴	خانم خانمان کیمیائی	مدرسه ابتدائی شش کلاسه اناث	تربیت نسوان در رشت	۱۴۶- ۱۳۰۸/۶/۱۲	-
۵	عزت خانم فرزاد	چهار ساله ابتدائی	راهنمای سعادت نسوان در رشت	۱۶۸- ۱۳۰۹/۶/۱۸	یک باب دبستان نسوان
۶	میس اگوستا کلارک تبعه دولت آمریکا	مدرسه متوسطه اناث	رشت	۲۵۳- ۱۳۱۲/۹/۱۵	-

بر این اساس دو جدول فوق، از کل ۱۵ متقاضی تأسیس مدرسه، ۹ نفر مرد و ۶ نفر زن بودند. به تعبیر دیگر حدود یک سوم متقاضیان تأسیس مدرسه ملی در دوره رضاشاه در گیلان از میان زنان بودند. اهمیت این آمار آنجاست که در دو استان شمالی دیگر کشور در همین دوره، به ترتیب مازندران یک متقاضی (مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش...، جلسه ۴، مورخ ۱۳۰۳/۳/۱۳) و گلستان هیچ متقاضی زنی نداشته است. بررسی شاخص‌های مذکور نشان می‌دهد استان گیلان با برخورداری از برخی شرایط نظیر غنا و ذخیره فرهنگی، گرایش به نوگرایی، پیوندهای فرهنگی با کشور همسایه شمالی، در عرصه تأسیس مدارس ملی نقش پیشگامی داشت. زنان استان نیز با توجه به مؤلفه‌های مذکور جایگاه درخور توجهی در این عرصه ایفا کردند.

۲- ارزشیابی مدارک تحصیلی دانش‌آموختگان گیلانی خارج از کشور

بر طبق ماده ۱۲ قانون شورای عالی معارف، رسیدگی به مدارک تحصیلی اشخاصی که در خارج از کشور، تحصیل کرده بودند، بر عهده شورا قرار گرفت. بر همین اساس افراد تحصیل کرده خارج از کشور موظف بودند برای تشخیص صحت و سقم مدارک خود و ارزشیابی آنها بر اساس مدارک تحصیلی رسمی داخل کشور و صدور مجوز استفاده از آن مدارک، گواهی‌نامه‌های تحصیلی خود را به آن شورا ارسال کنند. شورای عالی معارف/فرهنگ برای این منظور کمیسیونی متشکل از متخصصان رشته‌های مختلف تحصیلی تشکیل داده بود تا مدارک و گواهی‌های تحصیلی کسب شده از مراکز آموزشی و دانشگاه‌های مختلف کشورهای جهان را بررسی و اعلام نظر کند.

بر اساس یکی از مصوبات این شورا مدارک تحصیلی برخی دانشگاه‌های کشورهای آمریکا، انگلستان، بلژیک، ترکیه، روسیه، آرژانتین، اسپانیا، استرالیا، ایتالیا، آلمان، سوریه، سوئیس، فرانسه، هلند، هندوستان و لهستان مورد تأیید شورا بود (مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش...، جلسه ۲۵۴ مورخ ۱۳۱۲/۹/۲۹). گفتنی است که شورای عالی بعدها بخشی از این وظیفه خود را به «اداره تعلیمات عالی» در وزارت معارف که تصدی امور مدارس عالی و البته دانشگاه تهران را به عهده داشت، واگذار کرد (همان، جلسه ۳۴۵ مورخ ۱۳۱۵/۱۱/۱۳).

۱-۲- اسامی دانش‌آموختگان گیلانی در دانشگاه‌های خارج از کشور

صاحبان مدارک تحصیلی دانشگاه‌های خارج که پرونده و گواهی‌های تحصیلی آنها برای احراز صحت و سقم آن و همچنین ارزشیابی درجه تحصیلی منطبق با مدارک رسمی نظام آموزشی ایران به شورا ارسال شده و کمیسیون مربوطه شورا نیز آنها را بررسی و تصویب کرده است.

جدول شماره ۲: اسامی و مدارک تحصیلی محصلان مرد گیلانی خارج از کشور که گواهی‌های تحصیلی آنها در شورای عالی معارف/فرهنگ تصویب شده است.

ردیف	نام و نام خانوادگی	شماره و تاریخ جلسه	محل اقامت و شماره شناسنامه	رشته تحصیلی	مدارک تحصیلی ارائه شده به شورا	مصوبه
۱	هائیک خاچاطوریانس	۱۲۸- ۱۳۰۷/۹/۲۷	مقیم رشت	طبی	المثنی دیپلوم طبی از مدرسه طبی شهر تمسک روسیه	تأیید شد
۲	اسمعیل آقا کوچصفهانی	۲۲۸- ۱۳۱۱/۹/۸	ورقه هویت نمرة ۵۳۲۶ صادره از دفتر سجل احوال رشت ناحیه ۲	-	تصدیق نامه تحصیلات متوسطه از وین و تصدیق امتحان انحصاری از مدرسه عالی تکنیک	تصدیق شد
۳	وارطان خایبانیس تبریزی	۲۳۷- ۱۳۱۲/۴/۷	ورقه هویت ۲۷۵۸۰ از دفتر سجل احوال بندر پهلوی	طبی	دیپلم طبی صادره از دارالعلم مسکو	تأیید شد
۴	حنفی رضانی	۲۹۶- ۱۳۱۳/۱۰/۴	ورقه هویت ۲۰۶۲۷ مورخ ۲۶ آبان ۱۳۰۸ صادره از دفتر سجل ولایتی بندر پهلوی	علوم سیاسی	دیپلم دکترای از دانشگاه دولتی هامبورگ مورخ ۵ ژانویه ۱۹۳۴، تصدیق اداره معارف هامبورگ مورخ ۱۲ ژانویه ۱۹۳۴	مشارالیه دکتر علوم سیاسی شناخته شد
۵	کریم آقا نصرتیان	۳۰۵- ۱۳۱۴/۱۲/۹	ورقه هویت نمرة ۱۹-۱۹۸ شهر یور	فلاحت	دیپلم لیسانس در علوم فلاحتی از موسسه فلاحتی دولتی هارامبلو	مشارالیه لیسانسیه در علم فلاحت

			۱۳۰۵، رشت		(بلژیک)، ۳ ژوئن ۱۹۳۴	شناخته شد
۶	عابدین میرزائی	۳۱۱- ۱۳۱۴/۵/۲۱	ورقه هویت نمره ۸۵۸۶-۲ شهریور ۱۳۰۵- رشت	طب	دیپلم صادره از دانشگاه پاریس، مورخ ۲۷ مارس ۱۹۳۵ رساله دکترای [عنوان به زبان انگلیسی، ناخوانا]	مشاریاله دکتر در علم طب شناخته شد
۷	اسمعیل پیدای ساحلی	۳۳۸- ۱۳۱۵/۷/۷	ورقه هویت نمره ۱۰۲۹۲-۸ خرداد ۱۳۰۶- رشت	صنعت ماهگیری	تصدیق ختم تحصیلات در موسسه صناعت و اقتصاد ماهی موسسه تجهیزات فنی موسسات تبریدیه، مورخ ۴ مارس ۱۹۳۶	تحصیلات مشاریاله در صنعت ماهگیری عالی شناخته شد
۸	رضی محتشمی	۳۳۸- ۱۳۱۵/۷/۷	ورقه هویت نمره ۴۳۱۵-۲۵ بهمن ۱۳۰۵ از رشت	صنعت ماهگیری	تصدیق ختم تحصیلات در موسسه صناعت و اقتصاد ماهی موسسه تجهیزات فنی موسسات تبریدیه، مورخ ۴ مارس ۱۹۳۶	تحصیلات مشاریاله در صنعت ماهگیری عالی شناخته شد
۹	شارل خولبریان	۳۴۴- ۱۳۱۵/۱۰/۲۲	ورقه هویت نمره ۱۸۰۳۶-۲۲ شهریور ۱۳۱۱- رشت	متوسطه کامل ادبی	گواهینامه دوره دوم متوسطه از دانشگاه پاریس، مورخ ۸ مارس ۱۹۳۳	تأیید شد
۱۰	منصور باور	۳۵۸- ۱۳۱۶/۹/۲۳	ورقه هویت نمره ۸۷۱۰-۲۱ شهریور ۱۳۰۵، رشت	طب	۱- دانشنامه دکترای در طب از دانشگاه ژنو مورخ ۱۲ ژوئیه ۱۹۲۹ ۲- رساله دکترای [عنوان به زبان انگلیسی، ناخوانا]	دکتر در طب شناخته شد
۱۱	سیدمهدی امیرشریفی	۳۵۸- ۱۳۱۶/۹/۲۳	ورقه هویت نمره ۷۰۸- رشت	مکانیک هوایمایی	دانشنامه مکانیسین هوایی از وزارت هوایمائی فرانسه، مورخ ۲۳ ژوئن ۱۹۳۳	تحصیلات مشاریاله در مکانیک شناخته شد
۱۲	محمدصادق برزگر	۳۶۰- ۱۳۱۶/۱۰/۷	ورقه هویت نمره ۲۱۸-۱۳۰۵/۶/۸، از رشت	تجارت	گواهینامه تحصیلات تجارتنی از آکادمی تجاری در فرانسه، مورخ ۱۸ ژوئیه ۱۹۳۶	تحصیلات مشاراله در تجارت فوق متوسطه شناخته شد و وارد تحصیلات [ناخوانا] شده است

۱۳	محمدعلی نشرودی	۳۶۳- ۱۳۱۶/۱۱/۲۶	رونوشت شناسنامه ۶۸۸۹ ۱۰- مرداد ۱۳۰۵ صادره از رشت	طبی	دانشنامه دکتری طب از دانشگاه پاریس، مورخ ۱۵ ژوئن ۱۹۳۷	مشارالیه دکتر در طب شناخته شد
۱۴	رضا فروزی	۳۸۷- ۱۳۱۷/۱۱/۱۸	شماره ۲۷۶۵- ۱۱ خرداد ۱۳۰۵، صادره از رشت	صنایع ظریفه عالی	۱- گواهینامه از هنرستان فنی صنایع ظریفه مسکو مورخ ۱۹۳۱ ۲- گواهینامه صنایع ظریفه از بنگاه صنایع ترسیمی مسکو، مورخ ۱۰ دسامبر ۱۹۳۷	تحصیلات مشارالیه در صنایع ظریفه چاپی عالی شناخته شد
۱۵	رحیم ضقاری	۳۸۹- ۱۳۱۷/۱۲/۹	شماره ۸۶۳۰- شهریور ۱۳۰۵	علوم سیاسی	۱- گواهینامه پذیرفته شدن در امتحانات سال مقدماتی داوطلبی در علوم سیاسی از دانشگاه کاتولیک لوون بلژیک، مورخ ۱۴ اکتبر ۱۹۳۷ ۲- گواهینامه پذیرفته شدن در امتحانات مقدماتی داوطلبی در علوم سیاسی از دانشگاه کاتولیک لوون بلژیک، مورخ ۱۹۳۸	تحصیلات مشارالیه در علوم سیاسی عالی شناخته شد
۱۶	ناصر معمدثابت	۳۹۳- ۱۳۱۸/۳/۱	شماره ۸۸۵۱- از ۱۳۰۵/۶/۲۲ رشت	مهندسی برق	گواهینامه مهندسی تخصصی برق از شرکت فرانسوی تخصصی برق صادره از پاریس مورخ ۱۹۳۸	تحصیلات مشارالیه در مهندسی برق معادل با لیسانس شناخته شد
۱۷	اسماعیل فراهانی	۳۹۳- ۱۳۱۸/۳/۱	نمره ۳۶۸- ۱۳۰۴/۱۲/۱۷	مهندسی کشاورزی	۱- دانشنامه کشاورزی از بنگاه کشاورزی ژامبلو مورخ ۷ اکتبر ۱۹۳۸، ۲- گواهینامه مبنی بر گذراندن پایان نامه از بنگاه کشاورزی دولتی ژامبلو مورخ ۱۳ اکتبر ۱۹۳۸، ۳- بحث در خصوص کار خاتمه تحصیل [به انگلیسی ناخوانا]	تحصیلات مشارالیه در مهندسی کشاورزی معادل با لیسانس شناخته شد

۱۸	کاظم جفرودی	۴۰۰- ۱۳۱۸/۸/۸	نمره ۵۰۲- ۲۲ شهریور ۱۳۰۵	مهندس راه	۱- گواهینامه صادره از مدرسه پل و شوارع پاریس، مورخ ۵ ژانویه ۱۹۳۹ ۲- کارآموزی در سد سازی شرکت مونور در پاریس مورخ ۲۶ اوت ۱۹۳۷ ۳- گواهی نامه کارآموزی در لوله کشی صادره از شرکت (پونت آموسون) آلیانس فرانسه، مورخ ۹ سپتامبر ۱۹۳۸	مهندسی راه و تحصیلاتش در این رشته معادل با دکتری شناخته شد
۱۹	نصرالله گنجی	۴۰۳- ۱۳۱۸/۹/۲۰	نمره ۱۴۸۹۶- اول مهر ۱۳۰۶	علوم سیاسی و اقتصادی	۱- دانشنامه لیسانس در علوم اقتصاد از دانشگاه آزاد بروکسل و اینکه مجاز گردیده پایان نامه خود را در علوم اقتصادی در ژوئیه ۱۹۳۸ دفاع نماید و در سال تحصیلی ۱۹۳۸-۱۹۳۹ نام خود را برای دوره دکترا در علوم اقتصادی ثبت نموده، مورخ ۵ سپتامبر ۱۹۳۹ ۲- دانشنامه لیسانس در علوم سیاسی از دانشگاه آزاد بروکسل و اینکه مجاز گردیده پایان نامه خود را در علوم سیاسی دفاع نماید و نام خود را برای سال دوم دکتری در علوم سیاسی ثبت نموده مورخ ۱۱ اکتبر ۱۹۳۹ ۳- گواهی نامه از دانشگاه بروکسل مبنی بر اینکه مشارالیه مشغول تهیه یک پایان نامه برای دکتری در علوم اقتصادی در موضوع «درآمد کشوری و طرزهای مختلف تخمین آن» می باشد. بروکسل ۲۲ سپتامبر ۱۹۳۹	تحصیلات مشارالیه در علوم سیاسی و اقتصادی فوق لیسانس شناخته شد

۲۰	عنایت‌الله قوام‌زاده	۴۰۴- ۱۳۱۸/۱۰/۴	شناسنامه شماره ۹۱۴۸ مورخ ۱۳۰۵/۶/۲۴ صادره از رشت	رشته کشاورزی	۱- کارنامه سال تحصیلی ۱۹۳۹- ۱۹۲۸ از آتیه روایال شیمای (بلژیک) ۲- کارنامه سال تحصیلی ۱۹۳۰- ۱۹۲۹ از آتیه روایال نیول (بلژیک) ۳- گواهینامه از بنگاه کشاورزی ژامبلو مبنی بر اینکه با موفقیت از عهده امتحانات بر آمده و او را لایق ورود به عنوان دانشجوی منظم می‌داند، صادره از ژامبلو مورخ ۱۹۳۰ ۴- گواهی نامه از بنگاه کشاورزی دولتی ژامبلو راجع به اولین سال امتحانات داوطلبی مهندسی کشاورزی صادره از ژامبلو مورخ ۱۹۳۱/۱۲/۱ ۵- گواهی نامه از بنگاه کشاورزی ژامبلو مبنی بر اینکه آقای قوام‌زاده در سال تحصیلی ۱۹۳۲-۱۹۳۱ دوره‌های سال دوم بنگاه مزبور را به عنوان یک دانشجوی منظم طی کرده است. بروکسل مورخ ۲ سپتامبر ۱۹۳۲	تحصیلات مشارالیه معادل با دوره کامل متوسطه علمی شناخته شد
۲۱	حسین اردوبادی	۴۰۵- ۱۳۱۸/۱۰/۲۵	شماره ۱۱۸۸- ۱۳۰۵/۲/۲۲ رشت	پزشکی	گواهینامه بجای دانشنامه دکترا در پزشکی صادره از دانشگاه سن‌روزف در بیروت لبنان	دکتر در پزشکی شناخته شد
۲۲	مجتبی ملکوتی	۴۰۶- ۱۳۱۸/۱۲/۲۱	شماره ۵۷۶۷- ۱۳۰۵/۴/۱ رشت	ساختمان	دانشنامه از آموزشگاه فوائد عامه پاریس، مورخ ۱۳ اوت ۱۹۳۸	تحصیلات مشارالیه در رشته ساختمان معادل با لیسانس شناخته شد
۲۳	کریم کوچصفهانی	۴۰۹- ۱۳۱۹/۲/۲۴	شماره ۵۳۲۴- ۱۳۰۵/۲/۲۵ رشت	مهندسی	۱- گواهینامه از دبیرستان هلم‌هولزد در برلن مبنی بر اینکه آقای کرچصفهانی پس از گذراندن امتحان در کلاس	تحصیلات مشاراله در رشته مهندسی، عالی شناخته شد

					چهارم پذیرفته شد، برلن مورخ ۱۹۳۱/۱/۳۱ ۲- گواهینامه از دبستان خانوادگی برلن فریدناو مینی بر اینکه کوچصفهانی مطابق با برنامه دبیرستان هوهن زلرن مرحله تحصیلی آن دبیرستان را به انجام رسانیده و در پاییز ۱۹۳۶ در آن آموزشگاه مساوی با دانشجویان آلمانی پذیرفته شده است، برلن فریدناو مورخ ۱۹۴۰ ۳- گواهینامه از آموزشگاه مهندسی هیت ویدا (آموزشگاه عالی فنی) مینی بر اینکه آقای کوچصفهانی قسمت اول امتحان اصلی مهندسی را طبق مقررات داده و از عهده برآمده است. هیت ویدا مورخ ۲۱ ژانویه ۱۹۳۸	
۲۴	پرویز خان کسمانی	۴۱۱- ۱۳۱۹/۵/۲۲	شماره ۱۳۴۹۳- از ۱۳۰۵/۱۱/۱۹- رشت	مهندسی برق	دانشنامه مهندسی برق از دانشگاه لافبارا انگلستان مورخ ژوئیه ۱۹۳۸	مهندسی برق و تحصیلات او در این رشته معادل با لیسانس شناخته شد
۲۵	عباس رحمت سمیعی	۴۱۴- ۱۳۱۹/۷/۹	رشت	متوسطه کامل علمی	گواهینامه تحصیلات دوره کامل متوسطه کلژرنو که مخصوصاً برای ورود به دانشکده فنی سویس معتبر می باشد، مورخ ۲۹ ژوئن ۱۹۳۹	تحصیلات او معادل با دوره کامل متوسطه علمی شناخته شد
۲۶	احمد بریمانی	۴۱۵- ۱۳۱۹/۸/۱۷	شماره ۶۵۳۶- از ۱۳۰۶/۵/۲۴ بندر پهلوی	شیلات	۱- گواهی نامه از آموزشگاه فنی تکنیکوم دولتی صنایع ماهی اتحاد جماهير شوروی سوسیالیستی مورخ ۳۱ ژوئیه ۱۹۳۱ شماره ۷۲۸ ۲- گواهی نامه انسیستوی فنی صنایع و	تحصیلات او در رشته شیلات عالی شناخته شد

	اقتصاد ماهی [شهر] حاجی ترخان مبنی بر اینکه بریمانی بدون آموزش [به سال] سوم دانشکده اقتصادی انتقال یافته است ۳- گواهی مورخ اول مه ۱۹۳۲ مبنی بر اینکه آقای بریمانی دانشجوی شعبه اقتصاد دسته ورودی سوم است (از اتحادیه ماهی انتسیستوی فنی صنایع و اقتصاد ماهی [شهر] حاجی ترخان ۴- کارت تحصیلی شماره ۷۳۶ دانشکده ماهی شناسی در مسکو ۱۹۳۱ ۵- کتابچه آزمون‌ها از دانشکده فنی صنایع و اقتصاد ماهی در حاجی ترخان مورخ ۱۹۳۲/۱۰/۴					
دکتر در پزشکی شناخته شد	۱- اسناد دکتر در پزشکی از دانشگاه فدریک ویلهلم در برن مورخ ۱۶ مه ۱۹۳۸ ۲- پایان‌نامه [عنوان به زبان انگلیسی، ناخوانا]	پزشکی	شماره ۱۷۶- از ۱۳۰۴/۱۲/۱۵ رشت	۴۲۲- ۱۳۲۰/۲/۲	اسمعیل جاوید	۲۷
تحصیلات او در رشته مهندسی شیلات معادل با لیسانس شناخته شد	۱- گواهینامه از دانشکده کارگری دانشگاه دولتی آذربایجان مبنی بر اینکه دوره کامل تحصیلات دانشکده کارگری بادکوبه را به پایان رسانیده و حق دارد به کلیه دانشگاه‌های اتحاد جماهیر شوروی وارد شود. بادکوبه مورخ ۲۳ سپتامبر ۱۹۲۹ ۲- گواهینامه از دانشگاه فنی و اقتصاد و صنایع ماهی مسکو مبنی بر اینکه از تاریخ ۱۹۲۸ تا ۱۹۳۱ دوره‌های علمی	مهندسی شیلات	شماره ۲۴۴۳۸- از ۱۳۱۰/۵/۳۰ بندر پهلوی	۴۲۲- ۱۳۲۰/۲/۲	اسمعیل رستمی	۲۸

				وکلیه کارهای عملی را مطابق برنامه فراگرفته و بدین جهت عنوان تخصصی مهندس در ماهی شناسی به او داده می شود. مسکو مورخ دهم اوت ۱۹۳۱ به شماره ۹		
۲۹	اسمعیل جاوید [بابت مدرک تحصیلی دوم]	۴۲۴- ۱۳۲۰/۳/۲۰	شماره ۱۷۶- از ۱۳۰۴/۱۲/۱۵ رشت	فلسفه	۱- دانشنامه دکترا در فلسفه از دانشگاه فردریک ویلهلم در برلن مورخ ۲۶ اکتبر ۱۹۳۸ ۲- پایان نامه راجع به «فلسفه خاموشی» [عنوان به انگلیسی، ناخوانا]	دکتر در فلسفه شناخت شد
۳۰	آقای آشوت درسپتیاپان	۴۲۴- ۱۳۲۰/۳/۲۰	شماره ۱۱۰۴۲- از ۱۳۰۶/۴/۲۲ بندر پهلوی	پزشکی	دانشنامه دکترا در پزشکی از دانشگاه امپراطوری خارکف مورخ ۲۸ مه ۱۹۰۸ به شماره ۱۲۳۴۸	دکتر در پزشکی شناخته شد

جدول شماره ۲/۱: اسامی و مدارک تحصیلی محصلات زن گیلانی خارج از کشور در دوره رضاشاه که گواهی های تحصیلی آنها در شورای عالی معارف/فرهنگ تصویب شده است.

ردیف	نام و نام خانوادگی	شماره و تاریخ جلسه	محل اقامت و شماره شناسنامه	رشته تحصیلی	مدارک تحصیلی ارائه شده به شورا	مصوبه
۱	صوفیان خانم خلاتیان سلماسی	۲۲۳- ۱۳۱۱/۷/۱۹	ورقه هویت نمره ۲۷۲۹۰ از دفتر سجل احوال بندر پهلوی	قابلمگی	شهادت نامه قابلمگی مورخ چهاردهم آگوست ۱۹۲۳ میلادی صادره از کوبان [روسیه]	فقط نسبت به قسمت قابلمگی طبیعی تصدیق شد
۲	وینا [دنیا؟] خانم اوژامیان	۲۲۵-۱۳۱۱/۸/۸	ورقه هویت نمره ۲۷۶۸۰ از دفتر سجل احوال بندر پهلوی	طبی	دیپلم طبی نمره ۸۹۴۳ مورخ اول سپتامبر ۱۹۳۱ صادره از فاکولته طب انیورسیتة کازان [روسیه]	صحت دیپلم طبی تصدیق شد
۳	شورا؟ معصومه خانم نیکنه مسکوائی؟	۳۰۴- ۱۳۱۳/۱۲/۱۴	ورقه هویت نمره ۱۶۲۱۷-۲۲ خرداد ۱۳۰۸، رشت	قابلمگی	شهادتنامه مدرسه متوسطه نسوان (ژنمیاژ) مسکو ۸۵ مورخ ۳۱ مه ۱۹۱۳	تصویب شد که مشارالیه می تواند وارد مدرسه قابلمگی بشود

بررسی مقایسه‌ای مردان و زنان متقاضی تأیید مدارک تحصیلی خارج از کشور در استان گیلان به ترتیب با سی مرد و سه زن متقاضی نشان می‌دهد که زنان در مقایسه با مردان شرایط و فرصت لازم برای تحصیل در خارج از کشور را نداشتند. هر چند آمار حدود یک دهم صاحبان مدارک تحصیلی زن گیلانی خارج از کشور در مقایسه با مردان آن استان، آمار مطلوبی به نظر نمی‌رسد، ولی همین مقایسه با رقم صفر برای زنان دو استان شمالی یعنی مازندران و گلستان، بیانگر تکاپوهای زنان گیلانی در عرصه تحصیل و کسب مدارک علمی می‌باشد. ضمن اینکه عزیمت سه محصل گیلانی به شوروی و تحصیل در دانشگاه‌های آن کشور نیز نه تنها حاکی از ارتباط و پیوند فرهنگی گیلان با همسایه شمالی ایران در آن دوره بود، بلکه نشانگر تأثیر فرهنگی این همسایه بر استان‌های همجوار است.

۳- اعطای مجوز نشریه

در دوره قاجار موضوع نشریات و سانسور آنها شدت داشت؛ به طوری که در عصر ناصری و مظفری برخی صاحبان نشریات به ناچار در خارج از کشور و در کشورهای عثمانی و هند به انتشار نشریه روی آوردند. اما با تأسیس شورای عالی معارف، کارگزاران فرهنگی درصدد سامان بخشی به این موضوع برآمده و صدور مجوز نشریه را به این شورا واگذار کردند. بر این اساس این مأموریت یعنی «تشخیص صلاحیت اشخاصی که اجازه تأسیس مدرسه و امتیاز مجله و روزنامه می‌خواهند»، طبق مصوبه مجلس شورای ملی - دوره چهارم - و بر اساس بند ۱۱ ماده ۱۲ قانون شورای عالی معارف بر عهده این شورا قرار گرفت. شورا طی دو دهه نخست فعالیت خود، امتیاز مجوز چندین نشریه با صاحب امتیازی مردان و زنان در استان گیلان را به شرح ذیل واگذار کرد:

جدول شماره ۳: فهرست اسامی مردان دریافت‌کننده مجوز نشریه از گیلان در دوره

رضاشاه

ردیف	نام و نام خانوادگی متقاضی، صاحب امتیاز و مدیر نشریه	عنوان نشریه	شماره و تاریخ جلسه تصویب مجور	توضیحات
۱	دبیرزاده	مجله فرهنگ، گیلان	۱۳۰۲/۳/۲۸-۱۴	تصویب شد
۲	معین الشریعه	ترویج الاسلام ، گیلان	۱۳۰۲/۵/۳۳-۲۸	تصویب شد
۳	میرزا محمدعلی خان شریفی	جریده پیک، رشت	جلسه فوق‌العاده - ترتیب ۴۱ مورخ ۱۳۰۲/۸/۲۰ و ۴۲ مورخ ۱۳۰۲/۹/۵ تشکیل شده‌است ۱۳۰۲/۹/۱	جلسه فوق‌العاده شورا بین دو جلسه به
۴	میراحمد مدنی	جریده پرورش، رشت	جلسه فوق‌العاده - ترتیب ۴۱ مورخ ۱۳۰۲/۸/۲۰ و ۴۲ مورخ ۱۳۰۲/۹/۵ تشکیل شده‌است ۱۳۰۲/۹/۱	جلسه فوق‌العاده شورا بین دو جلسه به
۵	سید جلال‌الدین بدری	در منیر	۱۳۰۲/۱۰/۴۶-۹	تصویب شد
۶	معمداالاسلام گیلانی (رشتی)	مجله وقت	۱۳۰۲/۱۰/۴۶-۹	تصویب شد
۷	سید محمود مجتهدزاده گیلانی	جریده ستاره شمال	۱۳۰۳/۳/۵-۲۰	مقرر شد اداره مطبوعات تحقیق کند علت توقیف روزنامه ندای گیلان که مجتهدزاده داشته، چه بوده
۸	میرزا حسن خان نیک‌روان	جریده صورت	۱۳۰۳/۳/۵-۲۰	-
۹	میرزا تقی خان رائقی	مجله فرهنگ	۱۳۰۳/۷/۱۲-۲۱	تصویب شد
۱۰	آقا میرزا علی آقا مشتاق گیلانی	جریده فکر جوان	۱۳۰۴/۳/۶-۲۴	تصویب شد. این شخص امتیاز جریده قرن چهاردهم را داشت، اخیراً تبدیل نام مزبور را به فکر جوان درخواست کرده بود
۱۱	میرزا محمدعلیخان	مجله پیک	۱۳۰۴/۳/۲۶-۲۷	تصویب شد

	شریفی		
۱۲	آقا سید جلال‌الدین بدری مقیم گیلان	مجله ماه تابان	۱۳۰۴/۶/۳۱-۴ بندر پهلوی- تصویب شد
۱۳	میرزا محمد انشائی	روزنامه حقایق	۱۳۰۴/۷/۳۳-۶ تصویب شد
۱۴	-	جریده رشت	۱۳۰۴/۱۰/۳۸-۷ تصویب تغییر نام جریده پیام به رشت
۱۵	میرزا خلیل یوسف‌زاده نوعی (تاجر اردبیلی)	معیشیت ملی	۱۳۰۵/۴/۴۹-۱۵ تصویب شد
۱۶	سیدهاشم ایلیز راپورت دندان‌ساز، مقیم بندر پهلوی	نامه دندان‌سازی	۱۳۰۵/۴/۴۹-۱۵ تصویب شد
۱۷	میرزا محمدحسین جهان‌رخشان	جریده ستاره شمال	۱۳۰۵/۱۰/۲۱-۶۵ تصویب شد
۱۸	سیدفخرالدین زانجی	مجله برزگران	۱۳۰۵/۱۰/۲۱-۶۵ تصویب شد
۱۹	میرزا محمدخان شادمان	جریده تفکر	۱۳۰۶/۱/۲۳-۷۴ تصویب شد
۲۰	میرزا شکراله‌خان کیهان	جریده البرز	۱۳۰۶/۳/۳-۷۹ (تصویب) انتقال محل از تهران به رشت ۱۳۰۶/۳/۱۷-۸۰ (انتقال)
۲۱	میرزا حمدعلیخان گیلک	جریده رشت	۱۳۰۸/۵/۱۵-۱۴۴
۲۲	تکلیان [تقیکیان] صاحب امتیاز جریده ایران کبیر	روزنامه ملی ایران در رشت	۱۳۰۸/۸/۷-۱۴۹ این نشریه به زبان ارمنی منتشر می‌شود

جدول شماره ۳/۱: فهرست اسامی زنان دریافت‌کننده مجوز نشریه از گیلان در دوره

رضاشاه

ردیف	نام و نام خانوادگی متقاضی، صاحب امتیاز و مدیر نشریه	عنوان نشریه	شماره و تاریخ جلسه تصویب مجور	توضیحات
۱	مخدومه مرضیه خانم ضرابی	جریده نامه نسوان شرق	۱۳۰۴/۹/۳۶-۸	بندر پهلوی - تصویب شد
۲	روشنک خانم [نوع دوست] مدیره مدرسه سعادت نسوان، رشت	مجله پیک سعادت	۱۳۰۶/۱/۲۳-۷۴	تصویب شد

درخواست مجوز فقط دو نشریه توسط زنان استان گیلان در دوره پهلوی اول در مقایسه بیست نشریه توسط مردان همچون آمار جدول قبلی (تحصیل در خارج) بیانگر حدود یک به ده نقش زنان در انتشار نشریه در گیلان است. هرچند این آمار کم به نظر می‌رسد ولی در مقایسه با هیچ تقاضایی از سوی زنان دو استان مازندران و گلستان، می‌تواند بیانگر گسترش مطبوعات در گیلان باشد. به‌طوری که می‌توان ادعا کرد شهر رشت در این حوزه در دوره رضاشاه در ردیف چند شهر انگشت‌شمار بزرگ کشور قرار داشت و در برخی موارد حتی با مرکز رقابت می‌کرد.

۴- اعطای مدال و نشان

در همه کشورهای جهان مرسوم است که صاحبان اندیشه و عمل برتر قدردانی و مورد تشویق معنوی و مادی قرار می‌گیرند. عرصه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی می‌تواند به‌عنوان حوزه فعالیت‌های تخصصی و معرفی برترین‌ها مورد توجه واقع شود. از آنجا که شورای عالی معارف به‌عنوان تنها متولی تدوین و تصویب مقررات و آیین‌نامه‌های نهادهای فرهنگی اعم از مراکز آموزشی، نهادهای علمی، مطبوعات و مراکز هنری حق تصمیم‌گیری داشت، طبق شرح وظایف خود

رسیدگی به برگزیدگان این عرصه را نیز مورد توجه قرار داده و تدابیری برای انتخاب و معرفی برترین‌های حوزه‌های علمی، آموزشی و هنری اتخاذ کرد. این نهاد در همان جلسات سال نخست خود آیین‌نامه‌ای تدوین و تصویب کرد که بر اساس آن شرایط و ویژگی‌های منتخبین ذکر شده و نوع تشویق‌های مادی و معنوی و همچنین درجات مدال‌ها و نشان‌های اعطایی مشخص شد (مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش...، جلسه ۱۲، مورخ ۱۳۰۱/۱۰/۱۷).

طبق صورت مذاکرات شورای عالی معارف، این شورا از جلسه پنجم خود در روز دوشنبه آخر ربیع‌الاول سال ۱۳۴۱ برابر با ۲۸ آبان ۱۳۰۱ الی جلسه دوازدهم روز دوشنبه هفدهم جدی [دی] ۱۳۰۱، نظامنامه اعطای نشان علمی را مورد بررسی قرار داد و در آخرین جلسه نظامنامه آن در هیجده ماده به تصویب رسید که برخی از مفاد نظامنامه مدال و نشان علمی وزارت معارف درباره شکل مدال علمی و درجات آن، شرایط اعطای مدال علمی، شکل نشان علمی و درجات آن است. در فصل چهارم در شرایط اعطای نشان علمی آمده است: نشان علمی از هر درجه که مقتضی باشد، به اشخاص و اتباع خارجه که خدمات نمایانی به مملکت ایران یا نبوغ بشر کرده باشند اعطا می‌شود؛ اعطای مدال و نشان علمی به تقاضای اشخاص یا پیشنهاد وزیر معارف خواهد بود.

۱-۴- دریافت‌کنندگان مدال و نشان استان گیلان

بر این اساس طبق مصوبات شورای عالی معارف/فرهنگ، طی سال‌های ۱۳۰۱ الی ۱۳۲۰ش به ده‌ها نفر از مردان و زنان استان گیلان به‌خصوص مدیران، معلمان مدارس و بالاخره تعدادی از دانش‌آموختگان دانشسرا و مدارس حائز رتبه برتر در امتحانات نهایی پایان دوره تحصیلی نشان و مدال‌هایی اعطا شد. اسامی، سمت و درجه مدال اعطای تعداد حدود هفتاد مرد و تعداد بیست و یک زن برگزیده استان گیلان به شرح جداول ذیل ارائه می‌شود:

جدول شماره ۴: فهرست اسامی مردان برگزیده دریافت کننده مدال و نشان عرصه

فرهنگی گیلان در دوره رضاشاه

ردیف	نام و نام خانوادگی	نوع و درجه مدال	سمت	مناسبت اعطای مدال	شماره جلسه و تاریخ مصوبه
۱	عزت‌اله خان خبیری	مدال درجه دوم	مدیر و معلم مدرسه بندر پهلوی	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۶۵- ۱۳۰۵/۱۰/۲۱
۲	شیخ علی تنها	مدال درجه دوم	مدیر مدرسه دولتی رشت	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۰۶/۲۷/۲۷-۷۸
۳	میرزا یوسف خان صفاری	مدال درجه دوم	نماینده معارف لاهیجان	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۰۶/۲۷/۲۷-۷۸
۴	میرزا عیسی خان سمیعی	مدال درجه سوم	ناظم و معلم مدرسه متوسطه دولتی رشت، نمره ۱	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۰۶/۴/۷-۸۳
۵	موسی خان آذرنوش	یک قطعه مدال علمی از درجه دوم	محصل مدرسه متوسطه شاهپور رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۱	۱۳۱۲/۶/۸-۲۴۱
۶	فریدون خان مختاری	یک قطعه مدال علمی از درجه دوم	محصل مدرسه متوسطه شاهپور رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۲ با معدل ۱۴/۸۸	۱۳۱۲/۶/۸-۲۴۱
۷	سید محمد تائب	مدال درجه اول علمی	دبیر دبیرستان شاهپور رشت	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۸	میرزا ابراهیم خان	مدال درجه اول علمی	دبیر دبیرستان	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در	۲۶۶-

	شرقی	اول علمی	فردوسی	تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۱۳/۱/۲۹
۹	میرزا عباس خان خگر	مدال درجه دوم علمی	ناظم دبیرستان فردوسی	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۱۰	میرزا مهدیخان رهبر کسروی	مدال درجه اول علمی	نماینده معارف بندر پهلوی و مدیر دبیرستان فردوسی	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۱۱	میرزا اسماعیل خان پور رسول	مدال درجه اول علمی	نماینده معارف لنگرود و مدیر مدرسه داریوش	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۱۲	میرزاتقی خان رائفی	مدال درجه اول علمی	مدیر مدرسه ابتدائی فارابی رشت، نمره ۱	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۱۳	میرزا عیسی خان سمیعی	مدال درجه اول علمی	مدیر دبستان عنصری رشت، نمره ۲	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۱۴	یوسف خان دانشور	مدال درجه دوم علمی	مدیر و آموزگار مدرسه بوذرجمهر بندر پهلوی	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۱۵	میرزا حسن خان آزاد	مدال درجه دوم علمی	آموزگار سابق کلاس های ۵ و ۶ دبستان های رشت	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۱۶	حشمت الله خانداهش	مدال درجه اول علمی	دبیر دبیرستان متوسطه رشت	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در تخصص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۲۶۶- ۱۳۱۳/۱/۲۹
۱۷	محمودخان کرباسی	مدال علمی درجه دوم	رشت	کسب رتبه اول در امتحانات دوره دوم متوسطه در مدارس ایالات و ولایات	۲۹۰- ۱۳۱۳/۸/۲۴

۱۸	کریم شیرزاده	مدال اول	آستارا	نماینده معارف آستارا	۳۱۴- ۱۳۱۴/۷/۱۵
۱۹	آقای شولز	نشان سوم	رشت	مهندس ساختمان دبیرستان شاهپور رشت	۳۴۱- ۱۳۱۵/۹/۱۰
۲۰	اسحق نفیسی	مدال اول	رشت	دبیر طبیعیات دبیرستان شاهپور رشت	۳۴۱- ۱۳۱۵/۹/۱۰
۲۱	یرواند ماردورسیان	مدال اول	رشت	دبیر موسیقی و سرود دبیرستان‌های رشت	۳۴۱- ۱۳۱۵/۹/۱۰
۲۲	حسین دانشجو	مدال اول	رشت	دبیر فیزیک و شیمی دبیرستان شاهپور رشت	۳۴۱- ۱۳۱۵/۹/۱۰
۲۳	نعمت‌اله فروزش	مدال اول	رشت	ناظم دبیرستان شاهپور رشت	۳۴۱- ۱۳۱۵/۹/۱۰
۲۴	هوشنگ حاتم	مدال دوم	رشت	شاگرد اول دوره دوم متوسطه پسران رشت	۳۴۱- ۱۳۱۵/۹/۱۰
۲۵	عبدالله راعی	مدال دوم	رشت	آموزگار دبستان دولتی نمره ۱ رشت	۳۴۱- ۱۳۱۵/۹/۱۰
۲۶	احمد نقیبی	مدال سوم	رشت	مؤسس دبیرستان شبانه در رشت	۳۴۴- ۱۳۱۵/۱۰/۲۲
۲۷	عبدالحسین اسدی لنگرودی	مدال دوم علمی	فارغ‌التحصیل دوره دوم متوسطه رشت	کسب معدل ۱۷ در امتحانات نهائی دانشسراهای مقدماتی و دوره دوم متوسطه علمی ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۲۸	ابوالحسن سرمست	مدال اول علمی	دبیر دبیرستان شاهپور رشت	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۲۹	ابوالفضل تحویلداری	مدال دوم علمی	دبیر ورزش دبیرستان‌های رشت	معلمان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۰	محمد ملک‌زاده	نشان دوم علمی	رئیس معارف و اوقاف گیلان	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰

۳۱	رضی عدل امینی	نشان سوم علمی	نماینده معارف و رئیس دبیرستان فردوسی بندر پهلوی	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۲	حسن مبرهن	نشان سوم علمی	دبیر و بازرس فنی اداره معارف گیلان	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۳	عبدالعلی ناسوتی	مدال اول علمی	دبیر طبیعیات دبیرستان فردوسی بندر پهلوی	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۴	محمد کامکار	مدال اول علمی	دبیر ادبیات دبیرستان فردوسی بندر پهلوی	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۵	حسین شفاوردی	مدال اول علمی	دبیر دبیرستان فردوسی بندر پهلوی	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۶	علی رضائی	مدال اول علمی	دبیر ریاضی دبیرستان پهلوی	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۷	ابراهیم ساجد	مدال اول علمی	دبیر ریاضی دبیرستان پهلوی	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۸	مسیب مسعودی	مدال دوم علمی	دبیر ورزش بندر پهلوی	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۳۹	طاہر فرہی	مدال دوم علمی	مدیر دبستان خیام آبکنار	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۳۵۹- ۱۳۱۶/۹/۳۰
۴۰	حسین امیرکیائی	مدال دوم علمی	فارغ التحصیل دانش سرای مقدماتی گیلان	-	۳۸۹- ۱۳۱۷/۱۲/۹
۴۱	احمد سمعی	مدال دوم	دانش آموز دبیرستان شاهپور رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۸ در استانها و شهرستانها	۴۰۵- ۱۳۱۸/۱۰/۲۵

۴۲	پرویز شیخ کریمی	مدال دوم	دانش آموز دبیرستان اسلامی رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۸ در استان‌ها و شهرستان‌ها	۴۰۵- ۱۳۱۸/۱۰/۲۵
۴۳	محمدعلی مروارید	مدال دوم	دانش آموز دبیرستان	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۸ در استان‌ها و شهرستان‌ها	۴۰۵- ۱۳۱۸/۱۰/۲۵
۴۴	محمد شبدوش	مدال دوم	دانش آموز دانش سرای پسران رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۸ در استان‌ها و شهرستان‌ها	۴۰۵- ۱۳۱۸/۱۰/۲۵
۴۵	سوفیک درکونیانس	مدال دوم	آموزشگاه پزشکیاری رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۸ در استان‌ها و شهرستان‌ها	۴۰۵- ۱۳۱۸/۱۰/۲۵
۴۶	ابراهیم شرقی	مدال اول علمی	دبیر دبیرستان فردوس بندر پهلوی	بنا به پیشنهاد اداره آموزش شهرستان‌ها	۴۱۸- ۱۳۱۹/۱۰/۳
۴۷	جلیل حسنی	مدال دوم علمی	دانش آموز دبیرستان شاهپور (قسمت علمی)	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۹ در پایتخت و استان‌ها	۴۱۹- ۱۳۱۹/۱۰/۱۰
۴۸	عباس اسلامی	مدال دوم علمی	دانش آموز دبیرستان کوشیار سالمدان (قسمت ادبی)	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۹ در پایتخت و استان‌ها	۴۱۹- ۱۳۱۹/۱۰/۱۰
۴۹	محمد مشعوف	مدال دوم علمی	دانش آموز دبیرستان پسران	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۹ در پایتخت و استان‌ها	۴۱۹- ۱۳۱۹/۱۰/۱۰

جدول شماره ۴/۱: فهرست اسامی زنان برگزیده دریافت کننده مدال و نشان عرصه فرهنگی

گیلان در دوره رضاشاه

ردیف	نام و نام خانوادگی	نوع و درجه مدال	سمت	مناسبت اعطای مدال	شماره جلسه و تاریخ مصوبه
۱	خانم نشاط الدوله	مدال درجه دوم	مدیره مدرسه نمره ۱ دولتی رشت	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۰۶/۲/۲۰-۷۷
۲	عزت الملوک خانم رصدی	مدال درجه دوم	ناظم مدرسه نمره ۱ دولتی رشت	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۰۶/۲/۲۷-۷۸
۳	مرضیه خانم ضرابی	مدال درجه دوم	مدیره مدرسه دوشیزگان پهلوی	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۰۷/۸/۱۵-۱۲۴
۴	معصومه خانم بازقلعه	مدال درجه دوم علمی	محصل مدرسه متوسطه شاهدخت رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه، خرداد ۱۳۱۲، با معدل ۱۵/۱۸	۱۳۱۲/۸/۳-۲۴۸
۵	بتول خانم نامی	مدال درجه دوم علمی	دبیر دبیرستان شاهدخت رشت	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۱۳/۱/۲۹-۲۶۶
۶	منصوره خانم غفاری	مدال درجه دوم علمی	مدیر مدرسه بانوان رشت	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۱۳/۱/۲۹-۲۶۶
۷	رخساره خانم دردی	مدال درجه دوم علمی	آموزگار کلاس های ۵ و ۶ دبستان ناموس بندر پهلوی	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۱۳/۱/۲۹-۲۶۶
۸	ملکناج خانم نواده	مدال درجه دوم علمی	مدیر مدرسه عفت لنگرود	بنا به پیشنهاد اداره کل معارف در خصوص اعطای مدال درجه اول و دوم به کارکنان حوزه معارف گیلان	۱۳۱۳/۱/۲۹-۲۶۶
۹	شکوه السادات	مدال علمی	رشت	کسب رتبه اول در امتحانات دوره دوم	۱۳۱۳/۸/۲۴-۲۹۰

	و ثوق ساعدی	درجه دوم		متوسطه در مدارس ایالات و ولایات	
۱۰	مریم بهزاد	مدال اول	رشت	دبیر دبیرستان شاهدخت رشت	۱۳۱۵/۹/۱۰-۳۴۱
۱۱	خانم پورمقدم	مدال دوم	رشت	دبیر ورزش دختران رشت	۱۳۱۵/۹/۱۰-۳۴۱
۱۲	روشنک نوع دوست	مدال دوم	رشت	مدیره دبیرستان سعادت نسوان رشت	۱۳۱۵/۹/۱۰-۳۴۱
۱۳	خانم جمیله	مدال دوم	رشت	ناظمه دبستان پیک سعادت نسوان رشت	۱۳۱۵/۹/۱۰-۳۴۱
۱۴	خانم دولت شلمانی	مدال دوم	رشت	ناظمه دبیرستان شاهدخت رشت	۱۳۱۵/۹/۱۰-۳۴۱
۱۵	عفت جهانبانی	مدال دوم	رشت	مدیره دبستان بنات [دختران] بندرپهلوی	۱۳۱۵/۹/۱۰-۳۴۱
۱۶	فاطمه خوش- نصیب	مدال دوم علمی	آموزگار دبستان نظامی بندرپهلوی	کارکنان برگزیده معارف ایالات و ولایات	۱۳۱۶/۹/۳۰-۳۵۹
۱۷	زهره شهیدی قزوینی	مدال دوم	آموزشگاه پزشکیاری رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۸ در استانها و شهرستانها	۴۰۵- ۱۳۱۸/۱۰/۲۵
۱۸	صدیقه حسنی	مدال دوم	دبیرستان فروغ رشت	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۸ در استانها و شهرستانها	۴۰۵- ۱۳۱۸/۱۰/۲۵
۱۹	سکینه دانیالزاده	مدال دوم علمی	دانش آموز دبیرستان فروغ (دوم دختران)	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۹ در پایتخت و استانها	۴۱۹- ۱۳۱۹/۱۰/۱۰
۲۰	سکینه مخیری	مدال دوم علمی	دانش آموز دبیرستان دختران	کسب رتبه اول در امتحانات نهائی دوره دوم متوسطه سال ۱۳۱۹ در پایتخت و استانها	۴۱۹- ۱۳۱۹/۱۰/۱۰

شاخص چهارم مورد بررسی در این مقاله یعنی دریافت مدال و نشان فرهنگی از سوی برگزیدگان مرد و زن شهرهای استان گیلان می‌تواند نتیجه فعالیت‌های سه‌گانه فوق (افزایش تأسیس مدارس ملی، گسترش فارغ‌التحصیلان خارج از کشور استانی و بالاخره رشد اخذ مجوز نشریات) تلقی شود. از این‌روی چندان دور از انتظار نیست که استان گیلان با کسب بالاترین مجوزها اعم از تأسیس مدرسه ملی و انتشار نشریه توسط زنان از یک سو و اعزام محصل زن به خارج، بتواند بیشترین مدال و نشان را دریافت کند. تعداد ۲۰ زن گیلانی دریافت‌کننده مدال فرهنگی در دوره رضاشاه در مقایسه با ۱۰ زن مازندرانی و صفر زن گلستانی می‌تواند بیانگر توسعه بیش از دو برابر فرهنگی گیلان نسبت به مازندران باشد.

نتیجه

با عنایت به فعالیت یک سده شورای عالی معارف/فرهنگ/آموزش و پرورش که بیش از چهار دهه نخست آن موضوع مسائل کلی فرهنگ کشور را شامل می‌شد، شاید بتوان مصوبات شورا را آئینه تمام‌نمای قوانین و فعالیت‌های فرهنگی کشور در دوره پهلوی قلمداد کرد. در این میان در بیش از ده شرح وظیفه شورا، برخی به گونه‌ای تعریف شده بود که تعدادی از آن وظایف شامل فعالیت فرهنگی و آموزشی شهرهای مختلف کشور می‌شد. استان پرتکاپوی گیلان در دوره رضاشاه از زمره استان‌هایی بود که با عنایت به تنوع و تناسب برخورداری از برخی فرصت‌ها و البته ظرفیت‌های فرهنگی، دارای گزارش‌ها و مصوبات فراوانی در شورای عالی معارف/فرهنگ است. بررسی مصوبات مذکور نشان می‌دهد که دست‌اندرکاران و کارگزاران فرهنگی در دو عرصه دولتی و مدنی استان گیلان در خلال تحولات فرهنگی آن دوره اعم از فعالیت در عرصه نشریات، تأسیس مدارس ملی، کسب امتیازات برتر در عرصه فرهنگی و امتحانات نهایی و بالاخره تحصیل در خارج از کشور حضور فعال داشته و ایفای نقش کرده‌اند. بررسی مقایسه‌ای فعالیت‌های مردان و زنان استان گیلان به ترتیب در عرصه‌های چهارگانه مذکور نشان می‌دهد دریافت مجوز تأسیس مدرسه ملی به ترتیب مردان ۹ مجوز، زنان ۶ مجوز، تأیید صحت مدارک تحصیلی دانشگاه‌های خارج از کشور و تصویب درجه علمی آن به ترتیب مردان ۳۰ مدرک، زنان ۳ مدرک، دریافت امتیاز انتشار نشریه به ترتیب مردان ۲۲ مجوز، زنان ۲ مجوز، دریافت مدال و نشان‌های مختلف با درجه‌های متعدد توسط مردان ۴۹ مدال، زنان ۲۰ مدال بوده‌است. با ارائه این آمار و اطلاعات می‌توان شهرهای گیلان به خصوص رشت را در مقایسه با سایر شهرهای هم‌ردیف خود از زمره شهرهای فرهنگی کشور دانست که با عنایت به فضای نوگرایی آن در خلال تحولات سیاسی دوره رضاشاه مردان و در گام بعدی زنان آن نقش تعیین‌کننده‌ای در فعالیت‌های نوگرایی فرهنگی ایفا کرده‌اند.

منابع

- روح بخش، رحیم (۱۴۰۳ش). شاهد شورا: تاریخ شفاهی شورای عالی آموزش و پرورش به روایت استاد احمد صافی (اولین دبیرکل شورای عالی آموزش و پرورش). تهران: شورای عالی آموزش و پرورش.
- مرکز اسناد شورای عالی آموزش و پرورش، مصوبات و صورت‌مذاکرات شورا عالی معارف (۱۳۰۱-۱۳۱۷) / فرهنگ (۱۳۴۶-۱۳۱۷) / آموزش و پرورش (از ۱۳۴۷ تا کنون).
- نوید ادهم، مهدی و رحیم روح بخش (۱۳۹۹ش). تربیت معلم به روایت اسناد: مصوبه‌های شورای عالی معارف / فرهنگ / آموزش و پرورش. تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.